

Ritva Marttalan päivänavaus Lyseolla 28.10.2016

Meidän Lähetyskurssimme kesti koko vuoden 1973. Minulta kysyttiin, että oliko minulla jokin maa, johon erityisesti haluaisin mennä. Vastasin, että ei ole. Olen valmis menemään sinne, missä tarvitaan. Kun minulle kerrottiin, että minut lähetetään Angolaan, olin pettynyt. Vähän aikaisemmin olin kuunnellut radiosta siitä, miten portugalilaiset toimivat siirtomaissaan muun muassa Angolassa. Mustien kohtelu oli julmaa. Vähitellen totuin ajatukseen ja olin valmis lähtemään Angolaan.

Lähetyskurssin jälkeen vuonna 1974 menin Portugaliin Lissaboniin kielikouluun opiskelemaan portugalinkieltä. Portugalin kielihän oli myös Angolan virallinen kieli.

Kun tulin Lissaboniin, törmäsin melko usein kysymykseen: Osaatko lukea? Ihmettelin kysymystä, kunnes minulle selvisi syy siihen. Portugalin hallitus halusi pitää kansan lukutaidottomana, koska sellaista kansaa oli hyvä hallita. Neilikkavallankumous 25.4.1974 toi muutoksen tähän, kun Portugalin pääministeri Marcelo Caetano syöstiin valasta. Vapaus koitti ja ihmisten suussa olevat tulpat poistuivat.

Vuoden 1975 alussa menin työhön Angolaan, joka oli Portugalin siirtomaa. Sielläkään kaikki valkoiset eivät osanneet lukea, saattikka mustat. Sielläkin törmäsin kysymykseen, että osaanko lukea? Angolassa suurin osa valkoisista pääsi kouluun. Vain joillakin mustilla oli mahdollisuus opiskella valtion koulussa.

Lähetyksillä oli omat koulunsa ja sitä kautta monet angolalaiset oppivat lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan.

Myös Angolan Luterilaisen kirkon kastekoulussa opetettiin lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan. Yleensä nuoresta vanhuksiin asti jokainen oppi nuo taidot. Jos jollakin vanhuksella ei ollut edellytyksiä oppia, silti hänet kastettiin.

Joka paikassa ei ollut oppikirjoja eikä vihkoja, joihin olisi voinut kirjoittaa. Oppilaat kirjoittivat maahan hiekkaan, josta opettaja kävi tarkistamassa, oliko sanat kirjoitettu oikein. Halmeen Marilla oli huoli siitä, mistä sellaiset oppilaat lukevat kotona. Kirjoitus ei säily kauaa aikaa hiekassa.

Joka paikkakunnalla ei ollut vielä koulurakennusta, vaan opiskeltiin puun alla tai jonkinlaisen katoksen alla. Kerran seurasin erään tällaisen koulun opiskelua Lubangon kaupungin laitamilla. Koulu oli suorakaiteen muotoinen katos, seinä ei ollut ympärillä eikä luokkien välissäkään. Oppilaat istuivat maitopurkin päällä, koska tuoleja ei ollut. Koulutuntien jälkeen he veivät ”tuolinsa” kotiin, ettei sitä varasteta. Seuraavana päivänä he toivat sen mukanaan kouluun.

Tuossa koulussa saman katoksen alla opiskeli kaksi luokkaa. Kummallakin luokalla oli oma opettaja. Toisessa päässä opiskelivat alakoululaiset ja toisessa yläkoululaiset. Jos toisen luokan opettaja puhui mielenkiintoisemmista asioista kuin oma opettaja, joidenkin takana istuvien oppilaiden päät kääntyivät sinne päin.

Kun Angola itsenäistyi, jokaisen lapsen piti mennä kouluun. Valtion koulu aloitettiin hyvin matalalla profiililla. Kirjoja ei ollut, ei vihkoja eikä aina kyniäkään. Aluksi Shangalalan valtion koulussa ei ollut paperia, ei kyniä eikä vihkoja. Opettaja kirjoitti maahan hiekkaan. Mari Halme kävi tuota koulua odotellessaan Suomesta tulevaa opettajaa. Kerran Mari kysyi huolestuneena minulta: ”Ritva, mistä oppilaat voivat lukevat kotona läksynsä, kun heillä ei ole oppikirjaa eikä vihkoa, johon he voisivat kirjoittaa? Kirjoitus ei säily kauaa aikaa hiekassa. Jos tuulee kovasti, se häipyä pian. Myöhemmin Angolan kouluihin saatiin vihkoja, joihin oppilaat kirjoittivat. Siitä he kotona saattoivat lukea läksynsä.

Kerran Mari kertoi äidilleen, että Suomessa luokassa on vain yksi karttakeppi. Täällä on kaksi keppiä. Toisella osoitetaan ja toisella lyödään. Joskus se toinen keppi katkeaa, kun lyödään. Kun lyödään, silloin haetaan toinen keppi. Oppilaita lyödään silloin, kun he eivät käyttäydy hyvin. Koulussa ei myöskään saa puhua kwanyamaa.

Jokainen koulupäivä päätettiin kansallislaululla. Silloin laulettiin myös ylistyslaulu presidentti Netosta ”Toveri presidentti, sinä olet meidän oppaamme.” Kerran Pekka Lehtonen palasi Shangalalan valtion koulusta, hän tuumasi: ”Hyvä mies tuo presidentti Neto on, mutta kun se on sekaantunut politiikkaan.”

Angolassa oli opettajista myös pula. Neljännen luokan suorittaneesta tuli yleensä opettaja. Hänelle pidettiin lyhyt valmennuskurssi. Sitten hän aloitti työnsä opettajana. Pohjakoulutus ei ollut korkea.

Koska melko harva angolalainen osasi lukea, hallitus määräsi, että kaikilla työpaikoilla Angolassa piti järjestää lukutaito-opetusta. Shangalalassa tämä ei ollut mikään ongelma. Kaikki työt keskeytettiin opetuksen ajaksi ja rakennusmiehet kävivät painamassa peukalonjälkensä paperiin osallistumisensa merkiksi. Meille tuli elävästi mieleen Aleksis Kiven Seitsemän Veljestä, kun katselimme 20-vuotiaan Eduardon opettavan itseään paljon vanhempia miehiä. Opetushetki aloitettiin aina juhlallisesti kansallislaululla. Suuri osa rakennusmiehistä ei ollut kristittyjä, mutta he osallistuivat innokkaasti joka-aamuiseen hartaushetkeen ja lauloivat virsiä ja lauluja. Osa heistä halusi myöhemmin kastekouluun.

Vuonna 1975 jouduimme lähtemään pakomatalle Suomeen. Myöhemmin vuonna 1977 pääsimme palaamaan Angolaan ja Shangalalaan. Ennen oppituntien alkamista kertailin kwanyamaa. Odottelimme suomalaista opettajaa Angolaan. Halmeen Riikka ja Mari opiskelivat itsenäisesti toisen puun alla. Oli kiva seurata tyttöjen opiskelua. Joka aamu kahdeksan aikaan he raahasivat tuolinsa puun alle ja koulupäivä alkoi. Luokassa oli kuviteltu opettaja, joka esitti kysymyksiä. Viitattiin ja vastattiin seisaaltaan. Voimistelutunnit pidettiin, myös laulutunnit. Kun tuli sanelukirjoituksen aika, tarvittiin opettaja. Niinpä Riikka, joka oli 4 vuotta vanha ”tuurasi” opettajaa. Riikka saneli Marille ja Mari kirjoitti. Tyttöillä oli herätyskello mukana. Sen mukaan pidettiin välitunnit. Sitten palattiin luokkaan ja opiskelu jatkui.